

Голубєва В. О.

кандидат юридичних наук, професор,
професор кафедри публічного та міжнародного права
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана

Голубєва А. О.

адвокат

ГРАНИЧНІ СТРОКИ РОЗРАХУНКІВ ЗА ОПЕРАЦІЯМИ З ЕКСПОРТУ ТА ІМПОРТУ ТОВАРІВ: ІСТОРІЯ ЗАСТОСУВАННЯ УКРАЇНОЮ

Анотація. В статті розглянуто розвиток запровадження Україною, як суверенною державою, в рамках зовнішньоекономічної політики (зокрема, її валютної складової) і сучасний стан нормативно-правової бази і деяких особливостей практики регулювання граничних строків надходження валютної виручки за експортними операціями та/або товарів за імпортними операціями та деяких практичних особливостей у цій сфері.

Питання граничних строків виконання зобов'язань при здійсненні експортно-імпортних операцій має дві складові: економічну та юридичну. З економічної точки зору, надходження валютних коштів, як розрахунку по зовнішньоекономічним договорам (контрактам), впливає на податкові надходження до державного бюджету, на курс національної валюти, стан платіжного балансу України та ін. Юридична складова даної сфери дослідження має на меті нормативно закріпити / означити умови і суб'єктів здійснення міжнародних розрахунків (взагалі) і, зокрема, розрахунків по експортно-імпортним договорам (контрактам), та в свою чергу включає «вертикальні» і «горизонтальні» відносини та відповідальність. В першу чергу мова йде про «вертикальні» відносини, про те, що держава для досягнення певної соціально-економічної мети може встановлювати саме граничні строки проведення зовнішньоекономічних операцій (оплати, поставки товарів, надання послуг та ін.), умови контролю (нагляду) за їх дотриманням, і в разі порушення яких нормативно передбачається притягнення до відповідальності. З іншої сторони, з врахуванням національних нормативно-правових вимог, зокрема у сфері валютного законодавства, суб'єкти ЗЕД на основі принципу свободи зовнішньоекономічного підприємництва [67, ст. 2] і автономії волі (*lex voluntatis*) [68, ст. 5] в зовнішньоекономічних договорах (контрактах), можуть передбачати будь-які умови, в т.ч. оплати, поставки товарів і відповідальності за їх невиконання чи неналежне виконання, тобто вступати в «горизонтальні» відносини.

В статті в описовому і табличному вигляді представлено саме те, якими нормативно-правовими актами, на які терміни та ін., Україна з 90-х років ХХ ст. до 24.02.2022 р. вводила і змінювала граничні строки (від 30 до 365 календарних днів) надходження валютної виручки за експортними операціями (тобто переважно розрахунків) та/або надходження товарів за імпортними операціями, як іншої невід'ємної сторони даного процесу. Крім того звертається увага на нормативно визначені можливості подовження означених граничних строків, умови призупинення їх розрахунку (форс-мажор, звернення до судових органів), а також наслідки їх порушення (наприклад, нарахування пені у розмірі від 1% до 0,3%).

Широко представлена судова практика з теми дослідження і її окремих аспектів.

Звертаємо увагу, що викладення матеріалу щодо граничних строків надходження товарів за імпортними операціями та/або валютної виручки за експортними операціями в Україні розділено на дві частини за часовою ознакою: -- з 90-х рр. ХХ ст. до 23.02.2022 р.; -- з 24.02.2022 р – до тепер (в часи воєнного стану). В даній статті йдеться про довоєнний період, а саме з 90-х рр. ХХ ст. до 23.02.2022 р.

Ключові слова: *граничні строки розрахунків, граничні строки надходження товарів за імпортними операціями та/або валютної виручки за експортними операціями, валютне законодавство, валютна виручка, повернення валютної виручки, розрахунки в іноземній валюті, операції з експорту та імпорту, форс-мажор, обставини непереборної сили, пеня, зовнішньоекономічні операції, експортно-імпортні операції, зовнішньоекономічні договори (контракти), валютний контроль.*

Holubieva V. O., Holubieva A. O. Deadlines for settlements on commodity export and import operations: application history – Ukraine’s case study

Abstract. The article covers the development of settlement deadlines for commodity export and import operations introduced by Ukraine as a sovereign state within the framework of foreign economic policy (in particular, its currency component), and the current state of the regulatory framework and some special aspects of practical regulation of deadlines of currency receipts being credited for export operations and/or goods delivery for import operations and some operational peculiarities in this area.

The matter of commitment implementation deadlines on export-import operations has two components: economic and legal. From an economic point of view, foreign currency being credited as a settlement on foreign economic contracts affects tax revenues to the state budget, influences the exchange rate of the national currency, the state of the balance of payments of Ukraine, etc. The legal component of this research aims at identifying the conditions and subjects of international settlements (in general) and, in particular, settlements on export-import contracts (contracts), and, in its turn, includes «vertical» and «horizontal» relations and responsibilities. First of all, we are talking about «vertical» relations. They imply that it is deadlines for foreign economic operations (payment, delivery of goods, service provision etc.) and conditions for monitoring (supervising) their observance are set out by the state to achieve a certain social and economic goal. If the deadlines and conditions are violated, prosecution is normatively stipulated. On the other hand, taking into account national regulatory and legal requirements, in particular in the field of currency legislation, subjects of foreign economic activity, on the basis of the principle of foreign economic entrepreneurship freedom [67, Article 2] and the autonomy of will (lex voluntatis) [68, Article 5] in foreign economic contracts, may provide for any conditions, including payments, goods delivery and responsibility for their non-fulfillment or poor performance, that is, they create «horizontal» relationship.

The article presents in descriptive and tabular form by what normative legal acts, for what terms, etc., within the period between the 90s of the twentieth century and 24.02.2022 Ukraine introduced and changed the deadlines (from 30 to 365 calendar days) for foreign currency earnings on export operations being credited (i.e., mainly settlements) and/or the delivery of goods on import operations, as another integral part of this process. Besides, the article focuses on normatively defined possibilities of specified deadlines being extended, the conditions for their calculation being suspended (force majeure, appeal to the judicial authorities), as well as consequences of their violation (for example, accrual of penalties in the amount of 1% to 0.3%).

Legal precedents on the subject of the research and its individual aspects are widely presented.

We would like to draw your attention to the fact that the presentation of the material on the deadlines for the delivery of goods for import operations and/or foreign exchange earnings receipt for export operations in Ukraine is divided into two parts according to the time factor: – from the 90s. XX century to 23.02.2022; – from 24.02.2022 – until now (during the martial law). This article refers to the pre-war period, namely between the 90s of the XXth century and 23.02.2022.

Key words: settlement deadlines, deadlines for delivery of goods on import operations and/or foreign exchange earnings being credited for export operations, currency legislation, foreign exchange earnings, return of foreign exchange earnings, settlements in foreign currency, export and import operations, force majeure, force majeure, circumstances outside control, penalties, foreign economic operations, export-import operations, foreign economic contracts, currency regulation.

Постановка проблеми. Питання дотримання граничних строків надходження / повернення валютної виручки (виторгу) й імпоротної частини по зовнішньоекономічним договорам (контрактам) (далі – ЗЕД(к)) і, відповідно, боротьба з їх неповерненням / порушенням, завжди для економіки України мали суттєве значення (з огляду впливу на курс національної валюти, бюджетні надходження, тощо). Внаслідок важливості і впливовості даного аспекту для економіки держави, ця сфера мала і має відбиття, як в нормативно-правих актах (законодавчих і підзаконних), що визначали граничні строки (терміни) надходження товарів за імпортними операціями та/або

валютної виручки за експортними операціями, порядок їх проведення (зокрема, валютних розрахунків), так і відповідальності за їх порушення.

З економічної точки зору, неповернення валютної виручки, є фактичним опосередкованим виведенням з країни капіталу без рівнозначного його надходження, що створює дисбаланс, який впливає на курс національної валюти [2; 92, с. 291, 331] і заважає її зміцненню, а також стримує розвиток економіки взагалі [9, с. 57, 66; 85, с. 121; 4], тобто впливає на формування позитивного/негативного сальдо зовнішньоторговельного і платіжного балансів [8, с. 25-26]. Відповідно до стану на

національному валютному ринку, кризових проявів (світових і внутрішньодержавних) в економічній (у т.ч. фінансовій) сфері, змінюється і політика держави в даному питанні (від протекціонізму до лібералізації).

Стан дослідження. Дослідження валютних відносин в Україні, в тому числі окремих їх аспектів проводили здебільшого практики, а також науковці (юристи, економісти, держуправлінці, тощо), зокрема: Є.О. Алісов, І.А. Андрєєв, О.І. Барановський, О.І. Береславська, Н.В. Божидарнік, О.В. Боришкевич, В.К. Васенко, О.В. Васюренко, В.О. Васюренко, О.М. Владимир, М.В. Вінічук, Л.К. Воронова, Д.О. Гетманцев, К.С. Горячева, Ю.С. Данильченко, А.В. Джавага, О.В. Дзюблук, О.О. Дудоров, Ф.О. Журавка, Ж.В. Завальна, М.М. Єрмошенко, Т.І. Єфименко, О.І. Кабанець, С.Т. Кадькаленко, Є.В. Карманов, О.О. Книженко, Л.М. Кравченко, М.В. Колдовський, В.Д. Кольга, О.А. Костюченко, Т.А. Латковська, Н.О. Місяць, К.А. Мякота, В.П. Нагребельний, Н.В. Наконечна, О.П. Орлюк, О.В. Покатаєва, Н.Ю. Пришва, О.М. Понамарчук, О.В. П'янкова, Н.І. Рудик, Л.А. Савченко, О.Є. Северин, О.В. Солдатенко, М.В. Старинський, А.М. Суторміна, Т.В. Філіпенко, В.Д. Чернадчук, В.О. Шамрай, О.О. Шапошников, О.А. Шевчук, Н.Г. Шукліна, та ін.

Виклад основного матеріалу. Розвиток зовнішньоекономічного, в т.ч. валютного, законодавства України за роки незалежності рухався в напрямку лібералізації, зокрема від зовнішньоекономічного і «валютного монопольного режиму» держави [93, с. 286] за часів СРСР, до поступового повільного збільшення граничних строків надходження / повернення валютної виручки і поставок товарів при проведенні експортно-імпорتنих операцій. Формування нормативно-правової бази в сфері ЗЕД, у т.ч. валютного регулювання, у 1990-ті відбувалося шляхом запровадження «забороняючих», «зобов'язуючих», «жорстких» інструментів, зокрема, таких як: обов'язковий продаж валюти експортерами, граничний строк надходження / повернення валютної виручки від зовнішньоекономічної діяльності або імпоротної частини по ЗЕД(к), а також впровадження відповідальності за їх

порушення. Однак, періоди посилення кризових ризиків (з 90-х років ХХ ст. – до тепер) вимагали й особливих заходів, що чітко простежується і відбивається у зміні граничних строків розрахунків / поставки товарів (то збільшувалися, то зменшувалися).

Термінологічно і змістовно питання граничних строків надходження товарів (послуг) за імпортними операціями (тобто імпоротної частини по ЗЕД(к)) та/або валютної виручки за експортними операціями (іншими словами повернення / неповернення валютної виручки) складається з двох взаємообумовлених частин одного явища – зовнішньоекономічної експортної або імпоротної операції, оформленої відповідним різновидом ЗЕД(к), хоча в нормотворчій практиці частіше йдеться саме про валютну виручку і розрахунки. Зокрема:

– «валютні операції» та «розрахунки в іноземній валюті» [67, ст. 5];

– «виручка від зовнішньоекономічних операцій» або «виручка в іноземній валюті» [67, ст. 22];

– «валютна виручка» [5, ст. 44];

– «валютна виручка від зовнішньоекономічної діяльності» (далі – ЗЕД) [5, ст. 387];

– «розрахунки в іноземній валюті», «виручка резидентів (постачальників продукції (робіт, послуг)) у іноземній валюті від експорту продукції» [72, ст. 1];

– «граничні строки розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів» [49; 58, п. 21];

– «граничні строки розрахунків та/або щодо яких здійснена повна попередня оплата на рахунок резидента в Україні» [67, ст. 19¹];

– «граничні строки розрахунків», «граничні строки розрахунків за відповідною операцією з експорту товарів» [16, Розділу ХХ, Підрозділ 2, п.п. 91.2, 91.3];

– «граничні строки надходження товарів за імпортними операціями та/або валютної виручки за експортними операціями» [16, Розділу ХХ, Підрозділ 10, п.п. 69.2⁻¹, 69.35-1];

– «ненадходження в установлені строки валютної виручки від суб'єктів господарювання» [16, ст. 20 п. 20.1 підпункт 20.1.5] та ін.

Дійсно можна погодитися, що «термінологічно нововведене поняття «граничні строки розрахунків за операціями з експорту та

імпорту товарів» певним чином співвідносяться з поняттям «законодавчо встановлені терміни повернення в Україну валютної виручки», яким оперувало старе валютне законодавство» [6, с. 33].

Термін «валютна виручка або імпортна частина по ЗЕД(к)» в тексті цієї статі використовується, як узагальнений, з врахуванням контексту і понять, закріплених у зазначених вище нормативно-правових актах України, зокрема з огляду виконання зобов'язань з експорту та імпорту товарів (послуг, робіт), особливо щодо «надходження товарів за імпортними операціями та/або валютної виручки за експортними операціями» [16, Розділ XX, Підрозділ 10, п.п. 69.2-1, 69.35-1]. Також у першу чергу і переважно увага буде звертатися саме на ненадходження валютної виручки (розрахунків) від зовнішньоекономічних операцій (далі – ЗЕ операція).

За даними Національного банку України (далі – НБУ), станом на 01.01.2021 р. загальна сума заборгованості нерезидентів перед українськими суб'єктами ЗЕД становила 6869 млн. дол. США, яка протягом 2021 року збільшилася на 504,5 млн. дол. США і станом на 01.01.2022 р. становила 7373,5 млн. дол. США, з якої сума заборгованості за експортними операціями становила 5083,9 млн. дол. США [7]. На початок листопада 2023 р. за даними НБУ, обсяг неповерненої валютної виручки з початку повномасштабного вторгнення РФ становить близько 8 млрд. дол. США [84]. Для порівняння [10, с. 4-5]: за даними НБУ, сума заборгованості іноземних суб'єктів господарської діяльності перед українськими суб'єктами ЗЕД, зокрема за експортними операціями, протягом 2016–2017 рр. та I кв. 2018 р. зросла в 2,1 рази до 117,7 млрд. грн. За порушення строків розрахунків у сфері ЗЕД у цей період Міністерства економіки до суб'єктів ЗЕД та іноземних суб'єктів господарювання застосовано відповідно 1680 і 1409 спеціальних санкцій у вигляді індивідуального режиму ліцензування та 376 і 1185 санкцій тимчасового зупинення ЗЕД, які за останні 10 років збільшилися у понад 3 рази. Надходження до державного бюджету пені та штрафів за вчинені порушення у вказаних сферах зменшилися з 1206,6 млн. грн. у 2015 р. до 323,7 млн. грн. у 2017 р. (у I кв.

2018 р. надійшло лише 57,1 млн. грн.). У 2007 і 2008 роках до українських суб'єктів ЗЕД було застосовано 217 і 303 спеціальні санкції відповідно, до іноземних суб'єктів господарської діяльності – 315 і 300 санкцій відповідно.

Безумовно, валютний контроль є стадією управлінських дій держави, оскільки, наприклад, встановивши правило обов'язкового надходження / повернення валютної виручки резидентів в Україну, держава в особі органів та агентів валютного контролю відстежує рух коштів за кожним ЗЕД(к) [91, с. 13]. Метою валютного контролю є підтримка стійкої рівноважної ситуації на валютному ринку, стабільної вартості національної валюти, забезпечення режиму законності у сфері валютних відносин та належної поведінки суб'єктів цих відносин відповідно до вимог чинного законодавства. Залежно від економічної ситуації в країні може запроваджуватися валютний контроль [91, с. 15], наприклад: встановлення тих чи інших граничних строків надходження / повернення валютної виручки або імпортової частини по ЗЕД(к), виду та ступеню відповідальності за їх порушення, тощо.

На початку становлення незалежної Української держави в 90-х роках ХХ ст. і формування національного валютного законодавства, з метою стабілізації валютного курсу національної валюти України і підвищення розрахункової дисципліни (Преамбула), відповідно до ст. 1 Декрету КМУ «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» від 19.02.1993 р. № 17-93 «Виручка резидентів у іноземній валюті підлягала перерахуванню з-за кордону в терміни виплати заборгованостей, зазначені у ЗЕД(к), але не пізніше 30 календарних днів з моменту перетинання митного кордону України продукцією, що експортується, а у разі експорту робіт (послуг) – з моменту підписання акта або іншого аналогічного документа, що засвідчує виконання робіт чи надання послуг» [76].

Пізніше, в ст. 1 Закону України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті» від 23.09.1994 р. № 185/94-ВР, було закріплено граничний термін 90 календарних днів [72] для зарахування виручки резидентів у іноземній валюті на їх валютні рахунки в уповноважених банках. Відповідно ж до

Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті» від 31.05.2007 р. № 1108-V [73], строк повернення валютної виручки (розрахунку) визначався, як і раніше, суб'єктами ЗЕД в ЗЕД(к), але з 01.01.2008 р. збільшився до 180 календарних днів (ст. 1) [40].

На теперішній час «2. У разі встановлення НБУ граничного строку розрахунків за операціями резидентів з експорту товарів грошові кошти підлягають зарахуванню на рахунки резидентів у банках України у строки, зазначені в договорах, але не пізніше строку та в обсязі, встановлених НБУ. Строк виплати заборгованості обчислюється з дня митного оформлення продукції, що експортується, а в разі експорту робіт, послуг, прав інтелектуальної власності та (або) інших немайнових прав – з дня оформлення у письмовій формі (у паперовому або електронному вигляді) акта, рахунка (інвойсу) або іншого документа, що засвідчує їх надання. 3. У разі встановлення НБУ граничного строку розрахунків за операціями резидентів з імпорту товарів їх поставка має здійснюватися у строки, зазначені в договорах, але не пізніше встановленого НБУ граничного строку розрахунків з дня здійснення авансового платежу (попередньої оплати)» [33, ст. 13].

Максимальний за тривалістю термін в 365 календарних днів, з будь-коли існуючих в Україні граничних строків розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів, було встановлено Правлінням НБУ 02.01.2019 р. [58, п. 21], але цей термін не поширюється на операції в незначному розмірі з експорту, імпорту товарів (включаючи незавершені розрахунки за операцією), крім дроблення операцій з експорту товарів або дроблення валютних операцій (п. 22). Згідно з Розділом 1 «Загальні положення» [58, п. 2 пп. 7)] незначний розмір валютної операції (зараз йменується – пороговий) – розмір валютної операції (в еквіваленті за офіційним курсом гривні до іноземних валют, установленим НБУ на дату здійснення операції), який є меншим, ніж розмір, що підлягає обов'язковому фінансовому моніторингу. Незначний розмір у 2019 р. становив 150 тис. грн. [54, ст. 15. ч. 1]. З 2020 р. незначний (пороговий) розмір є меншим, ніж розмір, передбачений ст. 20 Закону України «Про запобігання

та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», тобто зовнішньоекономічні розрахунки на суму до 400 тис. грн. (за деякими винятками) під валютний контроль і зазначений граничний строк не підпадають [58, п. 22; 55, ст. 20; 80].

Отже, якщо сума незавершених розрахунків за операцією з експорту, імпорту товарів не перевищує незначної суми, а загальна сума операції підлягає валютному нагляду, у разі порушення граничних строків розрахунків за умови відсутності ознак дроблення операцій з експорту товару або дроблення валютних операцій пеня не нараховується.

Банки здійснюють валютний нагляд за дотриманням резидентами граничних строків розрахунків, якщо сума незавершених розрахунків за операцією з експорту, імпорту товарів не перевищує незначної (порогової) суми, на підставі Постанови правління НБУ від 02.01.2019 р. № 7 [33, ст. 11 п. 7; 56].

У зв'язку з введенням Указом Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022 воєнного стану [34], Правлінням НБУ прийнято Постанову від 24.02.2022 р. № 18 «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану», якою встановлено з 05.04.2022 р. граничні строки розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів – 180 календарних днів, для операцій, що проведені до 05.04.2022 р., граничні строки розрахунків залишилися без змін, а саме -- 365 календарних днів [75, п. 14²; 41, п. 1 пп. 6)], граничні строки розрахунків менше порогового рівня залишилися без змін, а саме -- 365 календарних днів [75, п.п. 14², 14³, 14⁴; 41 п.; 58, п. 22; 55, ст. 20] окрім ЗЕ операцій з деякими видами товарів [57; 50].

Приймаючи рішення про зміну граничних строків розрахунків (повернення валютної виручки або імпортової частини по ЗЕД(к)), крім вирішення макроекономічних завдань, держава в особі регулятора або «закликає» посилити дисципліну дотримання суб'єктами ЗЕД валютного законодавства або «демонструє» лібералізацію в сфері ЗЕД внаслідок належного рівня дотримання законодавства в даній сфері. (Детальніше див. таблицю 1).

Таблиця 1.

**Еволюція граничних строків надходження валютної виручки
за експортними операціями та/або товарів за імпортними операціями**

№	Нормативний акт	Граничний строк	Початок – завершення дії	Особливості
1	2	3	4	5
1.	Указ Президента України «Про заходи щодо стимулювання зовнішньоекономічної діяльності» від 19.03.1992 р. № 162 [62].	–	1992 р. – до тепер	«1. Встановити, що всі суб'єкти ЗЕД в Україні мають право здійснювати зовнішньоекономічні операції по експорту товарів (робіт, послуг) як власного, так і невластного виробництва, та імпорту товарів (робіт, послуг) як для власних, так і не для власних потреб, крім товарів (робіт, послуг), експорт та імпорт яких заборонено.»
2.	Декрет КМУ «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» від 19.02.1993 р. № 17-93 [77].	30 календарних днів	06.03.1993 р. – 03.10.1994 р.	«... Виручка в іноземній валюті, яку одержали резиденти від експорту продукції (робіт, послуг), здійсненого до 01.01.1993 р., підлягає перерахуванню з-за кордону в Україну у терміни виплати заборгованості, але не пізніше 01.04.1993 р.» (п. 1).
3.	Указ Президента України «Про невідкладні заходи щодо повернення в Україну валютних цінностей, що незаконно знаходяться за її межами» від 18.06.1994 р. № 319/94 [70, п. 3].	1 місяць	19.06.1994 р. – 18.17.1994 р.	Також запроваджує обов'язок декларувати суб'єктами підприємницької діяльності, незалежно від форм власності, наявні та належні їм валютні цінності, які знаходяться за межами України.
4.	Закон України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті» від 23.09.1994 р. № 185/94-ВР [73, ст. 2].	90 календарних днів	05.10.1994 р. – 31.12.2007 р.	Перша ред. від 23.09.1994 р.
5.	Закон України «Про внесення зміни до статті 1 Закону України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті» від 10.09.1999 р. № 1034-XIV [42].	180 календарних днів	08.10.1999 р. – 07.02.2019 р.	При експорті фармацевтичної продукції вітчизняного виробництва (коди ТН ЗЕД 30.01-30.06).
6.	Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті» від 23.09.1994 р. № 185/94-ВР [40, п. 1, 1)].	180 календарних днів	01.01.2008 р. – 07.02.2019 р.	
7.	Закон України «Про регулювання товарообмінних (бартерних) операцій у галузі зовнішньоекономічної діяльності» від 23.12.1998 р. № 351-XIV [74].	90 календарних днів; 60 календарних днів (для високоліквідних товарів)	21.04.1999 р. – 17.08.2012 р.	Перша редакція від 23.12.1998 р.

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5
8.	Закон України «Про регулювання товарообмінних (бартерних) операцій у галузі зовнішньоекономічної діяльності» від 23.12.1998 р. № 351-XIV [74].	150 календарних днів	02.11.2000 р. – 17.08.2012 р.	Реакція від 05.10.2000 р. У разі імпорту каучуку натурального, синтетичного, прискорювачів вулканізації каучуку готових (коди товарів згідно з ГС опису та кодування товарів 40.01.10000, 40.01.21000, 40.01.22000, 40.01.29100, 40.02.39000, 40.02.49000, 40.02.60000, 38.12.10000, 38.12.20000, 38.12.30800) з країн Північної та Латинської Америки, Японії, Південно-Східної Азії, Центральної та Південної Африки. (ст. 2 п. 2).
9.	Закон України «Про регулювання товарообмінних (бартерних) операцій у галузі зовнішньоекономічної діяльності» від 23.12.1998 р. № 351-XIV [74].	180 календарних днів	18.08.2012 р. – до тепер	Редакція від 05.07.2012 р.
10.	Закон України «Про операції з давальницькою сировиною у зовнішньоекономічних відносинах» від 15.09.1995 р. № 327/95-ВР [71, ст. 2 ч. 2 абз. 2].	90 календарних днів	31.10.1995 р. – 31.05.2012 р.	Виходячи з технологічних особливостей виробництва Кабінет Міністрів України ... може встановлювати інші строки виконання окремих видів операцій з давальницькою сировиною (ст. 3).
11.	Митний кодекс України від 13.03.2012 р. № 4495-VI [14, ст. 151 ч. 1].	365 календарних днів	01.06.2012 р. – до тепер	Крім випадків: – законодавчо закріплених більших строків переробки товарів, а для підприємств суднобудівної промисловості (в межах класу 30.11 групи 30.1 розділу 30, класу 33.15 групи 33.1 розділу 33 КВЕД ДК 009:2010) загальний строк переробки не може перевищувати 730 календарних днів (ст. 151 ч. 2); – виходячи з технологічних особливостей переробки окремих товарів, попередньо встановлений строк їх переробки за письмовою заявою підприємства, якому видано дозвіл на переробку, може бути продовжений митним органом, яким видано відповідний дозвіл на переробку (ст. 151 ч. 3).
12.	Постанова КМУ «Про затвердження Порядку визначення строку та умов завершення імпортової операції без увезення товару на територію України» від 05.12.2007 р. № 1392 [60].	180 календарних днів	01.01.2008 р. – до тепер	

1	2	3	4	5
13.	Постанова Правління НБУ «Про зміну строків розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів і запровадження обов'язкового продажу надходжень в іноземній валюті» від 16.11.2012 р. № 475 [63, п. 3].	зі 180 календарних днів до 90 календарних днів	19.11.2012 р. – 19.05.2013 р.	
14.	Постанова Правління НБУ «Про зміну строків розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів і запровадження обов'язкового продажу надходжень в іноземній валюті» від 14.05.2013 р. № 163 [64, п. 1].	90 календарних днів	20.05.2013 р. – 19.11.2013 р.	
15.	Постанова Правління НБУ «Про зміну строків розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів і запровадження обов'язкового продажу надходжень в іноземній валюті» від 14.11.2013 р. № 453 [65, п. 1].	90 календарних днів	20.11.2013 р. – 17.05.2014 р.	
16.	Постанова Правління НБУ «Про зміну строків розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів і запровадження обов'язкового продажу надходжень в іноземній валюті» від 12.05.2014 р. № 270 [66, п. 1].	90 календарних днів	20.05.2014 р. – 20.08.2014 р.	Граничні строки по ЗЕ операціям, здійсненні 18-19.05.2014 р., становлять 180 календарних днів.
17.	Постанова Правління НБУ «Про врегулювання ситуації на грошово-кредитному та валютному ринках України» від 03.03.2015 р. № 160 [44]	90 календарних днів	04.03.2015 р. – 03.06.2015 р.	
18.	Постанова Правління НБУ «Про врегулювання ситуації на валютному ринку України» від 20.08.2014 р. № 515 [43]	90 календарних днів	21.08.2014 р. – 21.11.2014 р.	
19.	Постанова Правління НБУ «Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України» від 22.09.2014 р. № 591 [36; 37]	>180 календарних днів	23.09.2014 р. – 02.11.2014 р. [37; п. 1 пп. 2)]	«Заборонити проведення операцій в іноземній валюті: ... зі здійснення платежів за імпортними договорами, за якими продукція була ввезена на територію України та здійснено митне оформлення на підставі ввізної митної декларації, дата оформлення якої перевищує 180 днів» [36; п. 2].
20.	Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті» від 31.05.2007 р. № 1108-V [73, п. 1, 1)].	180 календарних днів	01.01.2008 р. – 07.02.2019 р.	

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5
21.	Закон України «Про державну підтримку космічної діяльності» від 16.03.2000 р. № 1559-III [52].	500 календарних днів	11.02.2010 р. – 07.02.2019 р.	За 3Е операціями суб'єктів космічної діяльності.
22.	Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо державної підтримки літакобудівної промисловості в Україні» від 20.10.2010 р. № 1814-VI [35].	500 календарних днів	11.02.2010 р. – 07.02.2019 р.	За 3Е операціями суб'єктів літакобудування.
23.	Постанова Правління НБУ «Про врегулювання ситуації на грошово-кредитному та валютному ринках України» від 03.03.2016 р. № 140 [45, п. 1].	90 календарних днів	05.03.2016 р. – 08.06.2016 р.	
24.	Постанова Правління НБУ «Про врегулювання ситуації на грошово-кредитному та валютному ринках України» від 07.06.2016 р. № 342 [46, п. 1].	90 календарних днів	09.06.2016 р. – 14.09.2016 р. (фактично до 28.07.2016 р.)	Перша редакція від 07.06.2016 р.
25.	Постанова Правління НБУ «Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України» від 28.07.2016 р. № 361 [38].	120 календарних днів	29.07.2016 р. – 14.09.2016 р.	
26.	Постанова Правління НБУ «Про врегулювання ситуації на грошово-кредитному та валютному ринках України» від 14.09.2016 р. № 386 [47].	120 календарних днів	15.09.2016 р. – 15.12.2016 р.	
27.	Постанова Правління НБУ «Про врегулювання ситуації на грошово-кредитному та валютному ринках України» від 13.12.2016 р. № 410 [48].	120 календарних днів	16.12.2016 р. – 25.05.2017 р. [39]	Перша редакція від 13.12.2016 р.
28.	Закон України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті» від 23.09.1994 р. № 185/94-ВР [73, ст. 1].	180 календарних днів	26.05.2017 р. – 06.02.2019 р.	
29.	Закон України «Про валюту і валютні операції» від 21.06.2018 р. № 2473-VIII [33].	--	07.07.2018 р. (набрання чинності), 07.02.2019 р. (введення в дію)	НБУ визначено уповноваженим встановлювати граничні строки розрахунків (ст. 13).

Закінчення табл. 1

1	2	3	4	5
30.	Постанова Правління НБУ «Про затвердження Положення про заходи захисту та визначення порядку здійснення окремих операцій в іноземній валюті» від 02.01.2019 р. № 5 [58, п. 21].	365 календарних днів	07.02.2019 р. – до тепер	Ці строки не поширюються на операції в пороговому (незначному) розмірі: у 2019 р. до 150 тис. грн. [54, ст. 15. ч. 1], а з 2020 р. -- до 400 тис. грн. (за деякими винятками). Під валютний контроль підпадають лише ЗЕ операції на суму більше 400 тис. грн. [58, п. 22; 55, ст. 20]. Крім того, зазначені граничні строки поширюються на незавершені операції резидента з експорту та імпорту товарів, за якими до 07.02.2019 р. не встановлено банком порушення 180-денного строку розрахунків ... [56, п. 2]).
31.	Постанова Правління НБУ «Про встановлення винятків та (або) особливостей запровадження граничних строків розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів і внесення змін до деяких нормативно-правових актів» від 14.05.2019 р. № 67 [50].	--	16.05.2019 р. – до тепер	Загальні граничні строки розрахунків не поширюються (застосовується винятковий порядок) проведення ЗЕ операцій: -- у редакції станом на 11.02.2021 р. – щодо восьми умов; -- у редакції станом на 11.11.2023 р. – щодо тринадцяти умов.

В законодавстві передбачалась і можливість подовження граничних строків надходження валютної виручки за експортними операціями та/або товарів за імпортними операціями (виключно, у разі виконання резидентами операцій за договорами виробничої кооперації, консигнації, комплексного будівництва, тендерної поставки, гарантійного обслуговування, поставки складних технічних виробів і товарів спеціального призначення, консигнації, виробничої кооперації, поставки складних технічних виробів, оперативного і фінансового лізингу [73, ст. 6; 61]) за умови отримання відповідного дозволу (в різні часи, індивідуальної ліцензії НБУ [76, ст.ст. 1, 2], висновку центрального органу виконавчої влади з питань економічної політики [59], висновку центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері економічного розвитку [33, ст. 13 п. 4; 17], тощо).

В якості прикладу припинення нарахування пені за порушення строків зарахування

валютної виручки, згідно якої строки поставки товару подовжено, можна навести рішення Запорізького окружного адміністративного суду від 10.11.2021 р. у справі № 280/2801/21 [81], який відхилив доводи контролюючого органу про те, що досягнення рівня порогової суми не впливає на нарахування пені на суму заборгованості, та зазначив, що такі доводи суперечать вищенаведеним нормам та не враховують, що правове регулювання строків здійснення розрахунків у ЗЕД та відповідальності за їх порушення після 07.02.2019 р. суттєво змінилось, що зумовлено метою лібералізації валютних розрахунків та мало наслідком надання НБУ відповідних повноважень у цій сфері, зокрема, п. 14 ст. 7 Закону України «Про Національний банк України» [69] були передбачені його повноваження із здійснення відповідно до визначених спеціальним законом повноважень валютного регулювання, визначення порядку здійснення операцій в іноземній валюті, організації і здійснення валютного нагляду (що включає в себе також

і встановлення граничної суми валютної операції, яка підлягає валютному нагляду). Суд звернув увагу, що після досягнення сумою незавершених розрахунків за операцією з експорту, імпорту товарів, яка підлягала валютному нагляду, рівня незначної суми, за умови відсутності ознак дроблення операцій з експорту товару або дроблення валютних операцій, неможливо застосування відповідальності до платника податків, оскільки в даному випадку відсутнє податкове правопорушення. В силу приписів ст. 58 Конституції України [13] ці строки не можуть почати обраховуватися до введення в дію Закону України «Про валюту і валютні операції» [33], а тому за окремими виключеннями не можуть бути порушені раніше 07.02.2019 р., відтак, нарахування пені на підставі ч. 5 ст. 13 зазначеного Закону до цієї дати неможливе.

Незважаючи на ст. 5 Декрету КМУ «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» від 19.02.1993 р. № 17-93, відповідно до Закону України «Про Державний бюджет України на 1994 рік» [51, ст. 24] порушення резидентами термінів, передбачених ст. 5 Декрету КМУ каралося «...Стягнення пені за кожний день прострочення у розмірі 1,0% від суми неодержаної валютної виручки в іноземній валюті, перерахованої за поточним (обмінним) курсом НБУ на день нарахування пені» [77, ст. 2].

Порушення резидентами термінів, передбачених ст. 5 Декрету КМУ «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» від 19.02.1993 р. № 17-93 [76], «тягло за собою стягнення пені за кожний день прострочення у розмірі 0,3% від суми неодержаної виручки в іноземній валюті, перерахованої за поточним валютним (обмінним) курсом НБУ на день нарахування пені». Аналогічна норма за порушення резидентами встановлених строків, зазначалася в ст. 4 Закону України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті» від 23.09.1994 р. [73; 53]. Такі ж умови збереглися і відповідно до п. 5 ст. 13 Закону України «Про валюту і валютні операції» від 21.06.2018 р. [33] порушення резидентами строку розрахунків «тягне за собою нарахування пені за кожний день прострочення в розмірі 0,3% суми

неодержаних грошових коштів за договором (вартості недопоставленого товару) у національній валюті (у разі здійснення розрахунків за ЗЕД(к) у національній валюті) або в іноземній валюті, перерахованій у національну валюту за курсом НБУ, встановленим на день виникнення заборгованості. Загальний розмір нарахованої пені не може перевищувати суми неодержаних грошових коштів за договором (вартості недопоставленого товару)».

Наприклад, датою звернення (прийняття до розгляду [89]) резидента із позовом до МКАС при ТПП України про стягнення з нерезидента заборгованості за експортно-імпортним контрактом або дата відправлення позову поштою є датою прийняття позовної заяви судом (Постанова Окружного адмінсуда від 29.12.2016 р. (справа № 826/11277/16) [30], постанови ВСУ від 07.02.2011 р. (справа № 21-63а10) [25], від 14.09.2021 р. (справа № 817/1590/16) [18], від 12.06.2018 р. (справа № 820/5238/17) [19]). Крім того звертає на себе увагу практика подання позовних заяв до дати закінчення строків повернення валютної виручки (Постанова ВСУ від 26.10.2022 р. у справі № 320/5804/18, К/9901/48316/21) [20]. Відповідно до постанови ВСУ від 16.05.2018 р. у справі № 813/1935/17 датою повернення валютної виручки вважається зарахування її на відповідний валютний рахунок [21].

Пеню нараховує Державна податкова служба України [33, ст. 11 п. 6] на підставі повідомлення банку про порушення граничних строків, який за бажанням може про це сповістити клієнта-порушника, хоча і не зобов'язаний.

Звертають на себе увагу постанови Верховного Суду від 17.12.2002 р. [31] і від 31.01.2020 р. у справі № 1340/3649/18 [24], в останній зокрема з огляду на те, що «резидент є вільним у виборі форми розрахунків за зовнішньоекономічними операціями з-поміж тих, що не суперечать законам України. Перебування таких операцій на контролі не спричиняє наслідку щодо застосування штрафних санкцій (пені), передбачених ст. 4 Закону України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті». Припинення зобов'язання у спосіб зарахування зустрічних однорідних вимог є складовою гарантова-

ного Конституцією України [13, ст.ст. 42, 43] права на свободу підприємницької діяльності та може бути обмежене винятково законами України» [15, с. 72-76; 82; 32; 29; 28; 27; 90].

Окремо необхідно зазначити, щодо застосування спеціальних санкцій в сфері ЗЕД відбулись суттєві зміни, зокрема: індивідуальний режим ліцензування ЗЕД чи тимчасове зупинення ЗЕД, визначені ст. 37 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [33, ст. 16 п. 4 пп. 3); 67; 22], було скасовано, а штраф у розмірі до 100% накладається не НБУ, а центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику (тобто Державною податковою службою) [33, ст. 4 п. 4].

Внесено зміни [33, ст. 16 п. 4 пп. 1)] також і до Кодексу України про адміністративні правопорушення [12]. Так, ст. 162¹ КУпАП, яка раніше передбачала штраф за ухилення від повернення валютної виручки в Україну, а також умисне приховування такої виручки, тепер передбачає відповідальність за будь-яке порушення порядку здійснення валютних операцій. Ст. 162¹ КУпАП змінила свою редакцію не лише в частині покарання, а й диспозитивну частину із «умисного ухилення від повернення в Україну у передбачені законом строки виручки в інвалюті» на «порушення порядку здійснення валютних операцій» [11]. Розмір штрафу збільшено й тепер не залежить від кількості правопорушень. Так, на посадових осіб підприємств за порушення у сфері ЗЕД очікує штраф у розмірі від 17 тис. до 51 тис. грн. З 07.02.2019 р. збільшено розміри штрафів за умисне ухилення від повернення в Україну у передбачені законом строки експортної виручки – від 1000 до 3000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (до того – від 600 до 5000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (від 10200 грн. до 85000 грн.). (Наприклад, справи № 560/4172/19 від 30.04.2020 р. [83] та № 420/5969/19 від 19.09.2022 р. [23]).

Причини правопорушень валютного законодавства різні і змінюються разом з об'єктивними або суб'єктивними обставинами: від правового нігілізму і недосвідченості учасників ЗЕД, до навмисного виведення капіталів до держав з сприятливими подат-

ковими й інвестиційними умовами / кліматом [93, с. 286], а також бажання перемістити капітал з соціально-економічно нестабільних і воюючих країн (у т.ч. держав, які впроваджують жорсткіші адміністративно-правові вимоги у валютній сфері) та ін.

Узагальнено, можна зазначити, що найбільш поширені практики недотримання вимоги законодавства зі встановлення граничних термінів надходження товарів за імпортними операціями та/або валютної виручки за експортними операціями є [1; 3, с. 241]:

– Неповорнення коштів (валютної виручки) іноземними контрагентами і переказ їх на спеціальні (в т.ч. офшорні) зарубіжні рахунки.

– Угоди з неплатоспроможними іноземними контрагентами (шахраями, банкрутами тощо), змова з ними про поділ валютних коштів.

– Залучення пов'язаних банків для уникнення відповідальності за неповорнення валютних цінностей. Наприклад шляхом ліквідації, резидент-порушник валютного законодавства, застосовує інструмент задля уникнення сплати донарахованої суми неповорненої валютної виручки.

– Укладання з нерезидентами договорів відступлення права вимоги та взаємозаліки (зарахування зустрічних вимог), внаслідок чого валютна виручка не надходить експортеру, а у той самий час такі суб'єкти ЗЕД не надають обслуговуючому банку інформацію щодо закриття валютної заборгованості договорами про відступлення права вимоги боргу або взаємозаліком [86; 87; 88; 26].

– Застосування вексельної форми розрахунків, при якій для оформлення валютного боргу за фактично поставлені товари нерезидент видає прості векселі, які мають досить тривалий строк погашення.

– Використання рішень третейських судів, які або не мають повноважень розгляду справ при взаєморозрахунках з нерезидентами або мають «сумнівну професійну компетентність».

Крім вищезазначених умисно створених суб'єктами ЗЕД засад неповорнення валютної виручки і порушення граничних строків надходження валютної виручки за експорт-

ними операціями та/або товарів за імпор-тними операціями, окремо необхідно зазначити деякі причини вимушеного невиконання або неналежного виконання зобов'язань по ЗЕД(к). Як і попередніх нормативно-правових актах, відповідно до положень ч. 6 ст. 13 Закону України «Про валюту і валютні операції» від 21.06.2018 р. № 2473-VIII [33] в разі якщо виконання договору зупиняється у зв'язку з виникненням форс-мажорних обставин, перебіг строку розрахунків та нарахування пені зупиняються на весь період дії форс-мажорних обставин та поновлюються з дня, наступного за днем завершення дії таких обставин.

Тобто суб'єкти ЗЕД можуть повідомити контрагентів про настання форс-мажорних обставин та неможливість вчасного виконання зобов'язань для можливості врегулювання спірного питання, підтвердивши ці обставини (їх початок і закінчення) сертифікатом виданим Торгово-промисловою палатою України або уповноваженими нею регіональними торгово-промисловими палатами [78, ст. 14¹ ч. 1; 79, п. 3.3.], тому що сам по собі

факт існування форс-мажорної обставини (обставини непереборної сили) не звільняє автоматично від відповідальності.

Можна погодитися, що одночасне зняття всіх обмежень у сфері ЗЕД, у т.ч. щодо граничних стоків надходження валютної виручки за експортними операціями та/або товарів за імпортними операціями, може призвести до порушення фінансової стабільності держави, зокрема дестабілізації національної валюти та відтоку валютних коштів. Отже, дослідження та аналіз ефективності виконання повноважень державними органами щодо забезпечення контролю за дотриманням суб'єктами ЗЕД вимог зокрема валютного законодавства є необхідним для оцінки ефективності існуючого валютного контролю та забезпечення повернення надходжень валютних коштів в Україну [10, с. 5], підвищення «зовнішньоекономічної», в т.ч. валютно-розрахункової дисципліни», попередження і подолання кризових явищ в окремих секторах економіки, а також подальшої планомірної лібералізації зовнішньоекономічної політики держави і окремих її елементів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бондар Л. «Майже законно»: хто і чому не повертає в Україну валютну виручку. Як великі компанії обходять законодавство про повернення валютної виручки в країну? *Економічна правда*. 31.05.2018. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2018/05/31/637288/>
2. Від чого залежать та як прогнозувати курси валют. URL: http://www.ufin.com.ua/analit_mat/poradnyk/106.htm
3. Вінічук М.В., Наконечна Н.В. Економічна безпека держави: соціально-економічний вимір : Навчальний посібник. Львів, Ліра-Прес: 2017. 322 с. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/1647/1/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B0%20%D0%B1%D0%B5%D0%B7%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D0%B0%20%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%B8%20%D0%9D%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%B5%D1%87%D0%BD%D0%B0_3.pdf
4. Владимир О. Особливості регулювання валютних відносин з боку держави та національного банку України: реалії сьогодення та шляхи оптимізації. *Галицький економічний вісник*. 2010. № 3(28). С. 174-184. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/816/2/GEB_2010_v28_No3-O_Vladimir-Regulation_of_currency_relations_with_state_and__174.pdf
5. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV. Редакція від 01.01.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
6. Данильченко Ю.С. Еволюція позиції законодавця щодо правового регулювання граничних строків розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів. *DICTUM FACTUM : Господарське право та процес*. 2019. URL: <https://df.duit.in.ua/index.php/dictum/article/download/79/67>
7. Експертний висновок Міністерства фінансів України до законопроекту згідно зі статтею 27 Бюджетного кодексу України. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/bills_documents/document-3116740.pdf
8. Ермошенко М.М. Стабілізаційні програми МВФ та реформування економіки України. *Актуальні проблеми економіки*. 2004. № 5–6. С. 17–25. URL: https://nam.kyiv.ua/ape/n_01_5-6/Ermoshenko.htm

9. Єрмошенко М.М., Горячева К.С. Фінансова складова економічної безпеки: держава і підприємство : Наук. моногр. К. : Національна академія управління, 2010. 232 с. URL: <https://nam.kyiv.ua/files/publications/978-966-8406-52-2-monog.pdf>
10. Звіт про результати аудиту ефективності виконання повноважень державними органами щодо забезпечення контролю за дотриманням суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності вимог валютного законодавства : Рішення Рахункової плати України від 26.06.2018 р. № 15-5. URL: http://www.rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2018/15-5_2018/zvit_15-5_2018.pdf
11. Зозуля Н. Особливості правового регулювання валютних операцій у 2019 році. *Українське право*. 03.06.2019. URL: https://ukrainepravo.com/scientific-thought/legal_analyst/osoblyvosti-pravovogo-regulyuvannya-valyutnykh-operatsiy-u-2019-rotsi-/
12. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-X. Редакція від 14.10.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#n1362>
13. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Редакція від 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
14. Митний кодекс України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. Редакція від 13.01.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>
15. Огляд ключових правових позицій Верховного Суду у сфері оподаткування та митної справи. Київ, 2020. Вип. 1. 90 с. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Ohliad_kliuchovi_pozytsii.pdf
16. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. Редакція від 22.01.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
17. Порядок видачі висновку щодо продовження граничних строків розрахунків за окремими операціями з експорту та імпорту товарів, встановлених Національним банком України : Постанова Кабінету Міністрів України від 13.02.2019 р. № 104. Редакція від 14.11.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/104-2019-%D0%BF>
18. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 14.09.2021 р. у справі № 817/1590/16, № К/9901/39692/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99657910>
19. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 12.06.2018 у справі № 820/5238/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/74645944>
20. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 26.10.2022 р. у справі № 320/5804/18, К/9901/48316/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107010231>
21. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 16.05.2018 року у справі № 813/1935/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/74173250>
22. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 23.01.2020 р. у справі № 804/3247/16. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/87129632>
23. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 19.09.2022 р. у справі № 420/5969/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106466489>
24. Постанова Верховного Суду у складі судової палати з розгляду справ щодо податків, зборів та інших обов'язкових платежів Касаційного адміністративного суду від 31.01.2020 р. у справі № 1340/3649/18. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/87478127>
25. Постанова Верховного суду України від 07.02.2011 р. у справі № 21-63а10. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/14887461>
26. Постанова Вищого Адміністративного Суду України від 22.07.2015 р. у справі № К/9991/21278/12. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/47866845>
27. Постанова Волинського окружного адміністративного суду від 06.12.2017 р. у справі № 803/917/16. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/70852286>
28. Постанова Житомирського окружного адміністративного суду від 25.05.2016 р. у справі № 806/5406/15. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/58126512>
29. Постанова Колегії суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України від 06.05.2008 р. № 08/47 у справі № 21-1518во07. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/3402031>
30. Постанова Окружного адміністративного суду м. Києва від 29.12.2016 р. у справі № 826/11277/16. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/63881520>
31. Постанова Судової палата у господарських справах Верховного Суду України від 17.12.2002 р. у справі № 2-15/2542-02. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v2542700-02#Text>

32. Постанова Трет'яого апеляційного адміністративного суду м. Дніпро від 27.02.2020 р. у справі № 160/9757/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88142960>
33. Про валюту і валютні операції : Закон України від 21.06.2018 р. № 2473-VIII. Редакція від 01.01.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19#Text>
34. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022. Редакція від 17.08.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>
35. Про внесення змін до деяких законів України щодо державної підтримки літакобудівної промисловості в Україні: Закон України від 20.01.2010 р. № 1814-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1814-17#Text>
36. Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України : Постанова Правління Національного банку України від 22.09.2014 р. № 591. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0591500-14#Text>
37. Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України : Постанова Правління Національного банку України від 30.10.2014 р. № 685. Втрата чинності від 19.08.2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0685500-14#n9>
38. Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України : Постанова Правління Національного банку України від 28.07.2016 р. № 361. Втрата чинності від 23.11.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0361500-16#Text>
39. Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України : Постанова Правління Національного банку України від 25.05.2017 р. № 41. Втрата чинності від 07.02.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0041500-17#Text>
40. Про внесення змін до Закону України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті» : Закон України від 31.05.2007 р. № 1108-V. Втрата чинності від 07.02.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1108-16#Text>
41. Про внесення зміни до постанови Правління Національного банку України від 24 лютого 2022 року № 18 : Постанова Правління Національного банку України від 07.07.2022 р. № 142. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0142500-22#n21>
42. Про внесення зміни до статті 1 Закону України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті»: Закон України від 10.09.1999 р. № 1034-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1034-14#Text>
43. Про врегулювання ситуації на валютному ринку України : Постанова Правління Національного банку України від 20.08.2014 р. № 515. Втрата чинності 22.11.2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0515500-14#Text>
44. Про врегулювання ситуації на грошово-кредитному та валютному ринках України : Постанова Правління Національного банку України від 03.03.2015 р. № 160. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0160500-15#Text>
45. Про врегулювання ситуації на грошово-кредитному та валютному ринках України : Постанова Правління Національного банку України від 03.03.2016 р. № 140. Втрата чинності від 09.06.2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0140500-16#Text>
46. Про врегулювання ситуації на грошово-кредитному та валютному ринках України : Постанова Правління Національного банку України від 07.06.2016 р. № 342. Втрата чинності від 15.09.2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0342500-16/ed20160607#Text>
47. Про врегулювання ситуації на грошово-кредитному та валютному ринках України : Постанова Правління Національного банку України від 14.09.2016 р. № 386. Редакція від 23.11.2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0386500-16#Text>
48. Про врегулювання ситуації на грошово-кредитному та валютному ринках України : Постанова Правління Національного банку України від 13.12.2016 р. № 410. Втрата чинності від 07.02.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0410500-16/ed20161213#Text>
49. Про встановлення винятків та (або) особливостей запровадження граничних строків розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів і внесення змін до деяких нормативно-правових актів : Постанова Правління Національного банку України від 14.05.2019 р. № 67. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0067500-19#Text>
50. Про встановлення винятків та (або) особливостей запровадження граничних строків розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів і внесення змін до деяких нормативно-правових актів : Постанова Правління Національного банку України від 14.05.2019 р. № 67. Редакція від 11.11.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0067500-19#Text>

51. Про Державний бюджет України на 1994 рік : Закон України від 01.02.1994 р. № 3898-XII. Редакція від 21.12.2000. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3898-12#Text>
52. Про державну підтримку космічної діяльності : Закон України від 16.03.2000 р. № 1559-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1559-14#Text>
53. Про деякі питання практики застосування Закону України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті» : Рекомендації Президії Вищого Господарського суду України від 17.12.2004 р. № 04-5/3360. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v3360600-04#Text>
54. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 14.10.2014 р. № 1702-VII. Втрата чинності від 28.04.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005500-19#n73>
55. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 06.12.2019 р. № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#n584>
56. Про затвердження Інструкції про порядок валютного нагляду банків за дотриманням резидентами граничних строків розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів : Постанова Правління Національного банку України від 02.01.2019 р. № 7. Редакція від 26.11.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007500-19#Text>
57. Про затвердження переліку товарів та (або) галузей економіки, для яких Національний банк має право встановлювати винятки та (або) особливості запровадження заходу захисту, передбаченого абзацом першим частини першої статті 13 Закону України «Про валюту і валютні операції» : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.02.2019 р. № 76-р. Редакція від 09.11.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/76-2019-%D1%80#Text>
58. Про затвердження Положення про заходи захисту та визначення порядку здійснення окремих операцій в іноземній валюті : Постанова Правління Національного банку України від 02.01.2019 р. № 5. Редакція від 19.08.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005500-19#Text>
59. Про затвердження Положення про порядок видачі висновків щодо продовження строків розрахунків за зовнішньоекономічними операціями : Наказ Міністерства економіки України від 18.01.2008 р. № 15. Втрата чинності від 12.03.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0115-08#Text>
60. Про затвердження Порядку визначення строку та умов завершення імпортової операції без увезення товару на територію України : Постанова Кабінету Міністрів України від 05.12.2007 р. № 1392. Редакція від 07.11.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2007-%D0%BF#Text>
61. Про затвердження Порядку продовження строків розрахунків за зовнішньоекономічними операціями : Постанова Кабінету Міністрів України від 29.12.2007 р. № 1409. Втрата чинності від 20.02.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1409-2007-%D0%BF#Text>
62. Про заходи щодо стимулювання зовнішньоекономічної діяльності : Указ Президента України від 19.03.1992 р. № 162. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/162/92#Text>
63. Про зміну строків розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів і запровадження обов'язкового продажу надходжень в іноземній валюті : Постанова Правління Національного банку України від 16.11.2012 р. № 475. Втрата чинності від 07.02.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1921-12#Text>
64. Про зміну строків розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів і запровадження обов'язкового продажу надходжень в іноземній валюті : Постанова Правління Національного банку України від 14.05.2013 р. № 163. Втрата чинності від 20.11.2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0718-13#Text>
65. Про зміну строків розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів і запровадження обов'язкового продажу надходжень в іноземній валюті : Постанова Правління Національного банку України від 14.11.2013 р. № 453. Втрата чинності від 18.05.2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1951-13#Text>
66. Про зміну строків розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів і запровадження обов'язкового продажу надходжень в іноземній валюті : Постанова Правління Національного банку України від 12.05.2014 р. № 270. Втрата чинності від 21.08.2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0496-14#Text>

67. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України від 16.04.1991 р. № 959-XII. Редакція від 31.12.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text>
68. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23.06.2005 р. № 2709-IV. Редакція від 23.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text>
69. Про Національний банк України : Закон України від 20.05.1999 р. № 679-XIV. Редакція від 01.01.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text>
70. Про невідкладні заходи щодо повернення в Україну валютних цінностей, що незаконно знаходяться за її межами : Указ Президента України від 18.06.1994 р. № 319/94. Втрата чинності від 07.02.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/319/94#Text>
71. Про операції з давальницькою сировиною у зовнішньоекономічних відносинах : Закон України від 15.09.1995 р. № 327/95-ВР. Втрата чинності від 01.06.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/327/95-%D0%B2%D1%80#Text>
72. Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті : Закон України від 23.09.1994 р. № 185/94-ВР. Втрата чинності від 07.02.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/185/94-%D0%B2%D1%80-ed19940923#Text>
73. Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті : Закон України від 23.09.1994 р. № 185/94-ВР. Втрата чинності від 07.02.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/185/94-%D0%B2%D1%80#Text>
74. Про регулювання товарообмінних (бартерних) операцій у галузі зовнішньоекономічної діяльності : Закон України від 23.12.1998 р. № 351-XIV. Редакція від 13.02.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/351-14#Text>
75. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану : Постанова Правління Національного банку України від 24.02.2022 р. № 18. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22#Text>
76. Про систему валютного регулювання і валютного контролю : Декрет Кабінету Міністрів України від 19.02.1993 р. № 17-93. Втрата чинності від 05.10.1994. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/17-93#Text>
77. Про систему валютного регулювання і валютного контролю : Декрет Кабінету Міністрів України від 19.02.1993 р. № 17-93. Редакція від 19.02.1993. Втрата чинності від 05.10.1994. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/17-93#Text>
78. Про торгово-промислові палати в Україні : Закон України від 02.12.1997 р. № 671/97-ВР. Редакція від 31.03.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671/97-%D0%B2%D1%80#Text>
79. Регламент засвідчення Торгово-промисловою палатою України та регіональними торгово-промисловими палатами форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили) : Рішення президії ТПП України від 15.07.2014 р. № 40(3). Редакція від 18.12.2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0040571-14#Text>
80. Рішення Волинського окружного адміністративного суду від 08.12.2021 р. у справі № 140/114110/21. URL: <https://youcontrol.com.ua/ru/catalog/court-document/101757863/>
81. Рішення Запорізького окружного адміністративного суду від 10.11.2021 р. у справі № 280/2801/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101285723>
82. Рішення Херсонського окружного адміністративного суду від 07.10.2019 р. № 540/1611/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84950148>
83. Рішення Хмельницького окружного адміністративного суду від 30.04.2020 р. у справі № 560/4172/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89011161>
84. Роз'яснення від НБУ. URL: https://eba.com.ua/wp-content/uploads/2023/11/EVA_terminovennnya-valyutnoyi-vyruchky-dlya-eksporteriv1.pdf
85. Суторміна А.М. Валютне регулювання у забезпеченні економічного розвитку України : дис. на здоб. ступ. к.е.н. за спец. 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит. К. : ДВНЗ «КНЕУ ім. В. Гетьмана», 2015. 225 с. URL: https://kneu.edu.ua/userfiles/d-26.006.04/2015/dis_Sutormina.pdf
86. Ухвала Вищого Адміністративного Суду України від 13.02.2014 р. у справі № К/9991/42097/12. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/37483106>
87. Ухвала Вищого Адміністративного Суду України від 16.12.2014 р. у справі № К/800/34151/13. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/42014253>
88. Ухвала Вищого Адміністративного Суду України від 26.09.2017 р. у справі № К/800/37444/15. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/69388129>

89. Ухвала Господарського суду Запорізької області від 14.06.2018 р. у справі № 908/1070/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/74662116>

90. Ухвала Львівського апеляційного адміністративного суду від 23.11.2017 р. у справі № 876/10632/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/70508659>

91. Філіпенко Т.В. Валютний контроль в Україні : Навчальний посібник. Донецьк: ДонДУУ, 2010. 175 с. URL: https://repository.mu.edu.ua/jsptui/bitstream/123456789/1094/1/NP_valiutnyi_kontrol.pdf

92. Фінанси інституційних секторів економіки України / за ред. Т.І. Єфименко, М.М. Єрмошенка. К. : ДННУ "Акад. фін. управління", 2014. 584 с. URL: https://afu.kiev.ua/getfile.php?page_id=449&num=2

93. Шамрай В.О., Понамарчук О.М. Юридична відповідальність за порушення валютного законодавства у системі міжнародних розрахунків. URL: http://www.socosvita.kiev.ua/sites/default/files/Nzlubp_2011_7_72.pdf